

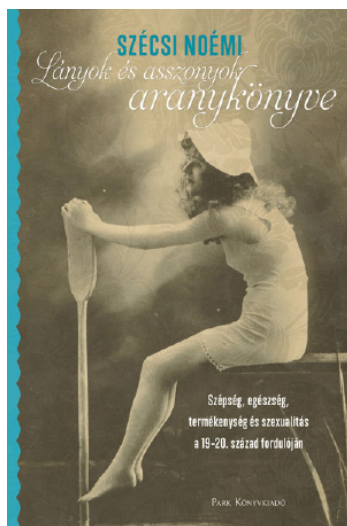
Schranz Áron

Nőként a századfordulón

„A múlt századfordulón megindult változások alapozták meg azt a nőképet, amely aztán a 20. század során kialakult és napjainkra uralkodó lett: a tanuló, dolgozó, a családon kívül is mozgástérrel rendelkező nőét, akit már egyre kevésbé csupán csak a külseje és termékenysége határoz meg a társadalom szemében” – olvashatjuk a *Lányok és asszonyok aranykönyve* előszavában.

Szécsi Noémi első önállóan jegyzett művelődéstörténeti könyvében gördülékeny, közérthető stílusban, ugyanakkor kellő alaposággal – gazdag és változatos forrásanyagot feltárva – mutatja be a különböző női szerepkörök századfordulós képét. A kötet elsősorban a női olvasók érdeklődésére tarthat számot, ugyanakkor a témára nyitott, a századforduló korszaka iránt érdeklődő férfiak számára is ideális olvasmány lehet.

Szécsi Noémi az első magyar orvosnőt, Hugonnai Vilmát állítja könyvének középpontjába. Választása több szempontból is indokolt: szokványosnak semmiképp sem tekinthető életútja egyrészt prezentálja a nők társadalmi szerepét illető változásokat (lásd a fentebbi idézetet), másrészt rendelési naplói alapján rekonstruálható, milyen testi-lelki problémákkal fordultak a nők orvoshoz, továbbá, hogy miként viszonyult a társadalom a női testhez. Hugonnai Vilma páciensei nem feltétlenül az arisztokrácia vagy a középosztály köréből érkeztek, így feljegyzései a témára való tágabb rálátás lehetőségét biztosítják. Az orvosnő hagyatékából származó dokumentumok (a rendelési naplókön kívül érdemes megemlíteni előadásvázlatait is) mellett Szécsi Noémi számtalan

egyéb korabeli forrást (leveleket, naplókat, visszaemlékezéseket, újságcikkeket, tudományos és oktató jellegű műveket) is felhasznál munkájához. Ezek egyik legizgalmasabb csoportját azok a szépirodalmi szövegek alkotják, melyek valamilyen módon megjelenítik a vizsgált tárgykör egy-egy részproblémáját. Szécsi Noémi nem csupán elsőrangú szerzők – például Bródy Sándor vagy Kaffka Margit – regényeiből, elbeszéléseiből szemezget, kevésbé jelentős, mára majdnem teljesen elfeledett alkotók (mint Kóbor Tamás, Lux Terka stb.) műveiből is bőségesen idéz. A lábjegyzetek között a témához kapcsolódó szakirodalmakat is találunk, de a kötet gerincét a korabeli források alkotják.

A *Lányok és asszonyok aranykönyve* a századfordulón élő nők életszakai mentén épül fel, kronologikus rendet követve a leányágtól egészen az időskorig. A könyv főfejezetei közül egyedül a negyedik (*Test és lélek*) lóg ki ebből a sorból, mely a pszichés problémák, illetve korabeli kezelésük általánosabb témáját járja körül, bemutatva többek között az ez idő tájt rendkívül népszerű fürdőhelyek, valamint a szanatóriumok és elmeógyógyintézetek világát. Szécsi Noémi mindvégig fenntartja olvasói érdeklődését: okfejtéseit egyrészt a felhasznált források sokszínűsége, másrészt a vizsgált korszak nagy port kavaró históriáinak (így Prielle Kornélia és Rozsnyay Kálmán házasságának) felidézése teszi érdekessé. A bulvárhírek is szervesen kapcsolódnak a kötet koncepciójához: a korabeli közvélemény nyilvánvalóan azokat az eseteket kapta fel, amelyekben normaszegést észlelt, így a botránytörténetek, illetve az ezekre adott reakciók a társadalom elvárásait tükrözik. Prielle Kornélia, aki 79 évesen, nagyjából két hónappal halála előtt összeházasodott a nála 45 évvel fiatalabb Rozsnyay Kálmánnal, eszerint a következőkben volt „vétkes”: *„ahelyett, hogy láthatatlanná vált volna, és teljesítette volna kötelességét azzal, hogy legkisebb terhére és legnagyobb hasznára van a családjának, szerelmes nőként viselkedett, kifejezte a vágyát a házasságra, méghozzá egy nála jelentősen fiatalabb férfival.”*

Szécsi Noémi könyvének talán legfelkavaróbb tanulsága, hogy a korszakban a nőket – eltekintve néhány Hugonnai Vil-

mához hasonló kivételes egyéniségtől – alapvetően a testük alapján értékelte a társadalom, és kettős mérce jellemezte a felsőbb, valamint az alsóbb osztályokból származó nők megítélését: „*Példának okáért a cseléd, a munkásnő vagy a prostituált teste minden értelemben szennyesnek számított.*” Míg a közép- és felsőosztálybeli lányok optimális esetben a nászéjszakán vesztették el szüzességüket, addig a cselédek ilyen szempontból is teljes kiszolgáltatottságban éltek. Másik példát említve: az úrinő testét terhessége alatt még „*a széltől is óvni kellett*”, ellenben a parasztnyecskék áldott állapotban sem hagytak fel a sokszor rendkívül megerőltető munkájukkal. Szécsi Noémi egy-egy (fél) mondat erejéig finoman hangot ad nemtetszésének a nőket ért méltatlanságokat illetően, okfejtései mégsem válnak tendenciózussá, ami mindenképp komoly fegyvertény egy ilyen érzékeny téma esetében. A *Lányok és asszonyok aranykönyve* elsősorban nem újszerű szemléletmódja vagy revelatív megállapításai révén válik értékes munkává, hanem sokkal inkább azért, mert a testre fókuszálva átfogó képet ad a századforduló női társadalmának legáltalánosabb problémáiról.

„*Szeretném láthatóvá tenni az előttem járó nőket*” – olvashatjuk Szécsi Noémi szavait a kötet megjelenése kapcsán adott egyik interjúban (ugyanis „a történelem segít perspektívát adni a jelennek”). Ugyanitt egyértelművé teszi, hogy a nők hétköznapijainak bemutatása mellett kulcsfontosságúnak tartja felhívni a figyelmet azokra az emblematikus nőkre, akik „*formálták a múltat és a kultúrát*”. Ehhez a komplex küldetéstudathoz adekvát formát biztosít a művelődéstörténeti műfaj, melyben a szerző figyelemre méltó magabiztossággal mozog, valószínűsíthető tehát, hogy nem ez lesz az utolsó ilyen jellegű munkája. A *Lányok és asszonyok aranykönyve* Hugonnai Vilma rövid életrajzával kezdődik, és leányának (a tüdőbajban fiatalon elhunyt Wartha Vilmának) halálhírével zárul. Az orvosnőnek sem szakmai, sem pedig magánéleti szempontból nem volt zökkenőmentes az élete, a nehézségek ellenére azonban haláláig aktív maradt. „*[...] aki valami rendkívülit akar elérni, az elsősorban tanulja meg gyomrát meg-*

uralni! Az emberi gyomor a legnagyobb despota, aki meg tudja uralni a gyomrát, az ne féljen semmi nehézségtől, az el fogja érni azt, amit elérni sikerült már másnak, eléri azt, amit czélul tűzött ki” – vallotta.

Szécsi Noémi: *Lányok és asszonyok aranykönyve. Szépség, egészség, termékenység és szexualitás a 19–20. század fordulóján.* Park Könyvkiadó, Budapest, 2019.